

Vår- och sommarrutten

Vår och försommar är en underbar tid då ett insomnat vinterlandskap väcks till liv och fylls med färger, dofter och ljud. Nu tar vi med oss kikare och stövlar och ger oss ut bland rastande fågel, mäktiga vattenfall och rara orkidéer.

Llevande odlingslandskap i Tjärn och Innervik

Vi tar E4:an från Skellefteå söderut och svänger av mot Tjärn i utkanten av staden. Det öppna odlingslandskapet ger oss en bild av hur det "norrländska ladrieket" en gång i tiden såg ut. Här har ett antal lador rustats upp för att bevaras för kommande generationer. Efter ca 5 km kommer vi till Innervik. Vi svänger vänster vid den andra infarten. På ängarna till höger kommer de tidigaste fåglarna redan i april när de första barmarksfläckarna tinar fram genom snötäcket. Tofsvipa och storspov är vi nästan garanterade att se. Kanske också tornfalken sveper förbi över odlingslandskapet.

Vi fortsätter vidare genom byn och ges nya chanser att se fågel i det öppna landskapet som följer därefter. Efter knappt 3 km kommer vi till Södra Bergsbyn. Vi tar höger mot Örviken och hö-

Slätterladorna står kvar i Tjärn och Innervik.

ger igen efter ca 1 km. Efter ytterligare 1,5 km ser vi en höjd, Öberget, på höger sida och en skyltad infart att ställa bilen på. Vi tar promenaden uppför berget och når efter ca 100 m en ljuvlig plats med runda klippällar och en fantastisk vy över Norra Innerviksfjärden. Här ges vi stora chanser att se andflockar med bläsand och kricka. I området är också fiskgjusen med sitt karaktäristiska rytlande över vattenytan en vanlig syn.

Vi fortsätter vår färd längs vägen mot Örviken och saktar in efter ca 2 km när vi ser Ursvikensfjärden på vår vänstra sida. Här ges ytterligare möjligheter att se fågel.

I Örviken svänger vi vänster mot Skelleftehamn och åker över Ursviksfjärden på Sundgrundsbron. Här passerar årligen stora mängder lekvandrande lax och öring på väg upp i Skellefteälven. Laxvandringen är som störst i juli månad.

Kalkstenstjärnens naturreservat

För att nå vårt nästa mål, Kalkstenstjärnens naturreservat, åker vi västerut på Järnvägsleden. I Yttre Ursviken svänger vi höger i jämnhöjd med Ursvikens Mekaniska Verkstad. Vi tar vänster längs Skelleftehamnsvägen i Ursviken och fortsätter tills vi kommer till en väg på höger hand skyltad "Haratjärnsvägen". Vi svänger höger och fortsätter in på skogsbilvägen i ca 2 km där vi parkerar och tar en promenad in i naturreservatet. Här vid Kalkstenstjärn hittade Skellefteås botanikintresserade apotekare Mathias Dyhr år 1850 för första gången i Sverige den sällsynta finnrosen. Den

kalkrika berggrunden gör att även andra växter som spindelblomster, ängsnycklar och grönkulla växer i området. Bästa tiden att besöka Kalkstenstjärn är under juni månad då flertalet av växterna inklusive finnrosen blommar.

Vi åker vidare genom Ursviken ned på Järnvägsleden och tar höger där. Vi tar vänster vid avtagsvägen mot Bergsbyn och kör mot Bergsbydammen och tar bron över älven. På våren erbjuder nedre delarna av Skellefteälven ett mycket bra sportfiske efter havsöring och strömmarna nedströms Bergsbydammen är en av de populäraste fiskeplatserna.

Lejonströmsbron

Vi svänger höger efter Bergsbydammen och fortsätter västerut längs älvens södra sida. Vi kör rakt fram genom rondellerna vid E4 och svänger efter 2 km höger in på Lejonströmsvägen ned mot älven. Lejonströmsbron färdigställdes 1737 och är idag Sveriges äldsta och fortfarande med sina 218 meter en av landets längsta träbroar. Nuvarande hastighetsbegränsning är 30 km/h. Om man år 1868 åkte eller red fortare än en gående kunde man få böta 5 riksdaler. Norr om bron ligger den vackra Landskyrkan med det vackra strövområdet Rovön på motsatta sidan om vägen.

Lindalmström – tidig industrihistoria

Vi tar vänster efter kyrkan och vänster igen ut på Bolidenvägen. Efter 400 meter ser vi Brännanskolan på höger hand. Vi svänger höger innan skolan och tar vänster upp på Gamla Kågevägen. Direkt

efter att vi passerat Alimak svänger vi vänster efter Stenbackavägen. Efter knappt 2 km ser vi Klintforsån brant fallande på vår vänstra sida. Fördelat på de två fallen mäter fallhöjden hela 27 meter. Ån var givetvis idealisk att enkelt utvinna dåtidens vattenkraft ur. Vid förra sekelskiftet fanns här inte mindre än åtta kvarnar, två sågar, en vadmalstamp och ett presshus samt något senare en snickerifabrik. Idag finns endast en kvarnbyggnad kvar och vattnet faller fritt i den takt som naturen portionerar det. – Och i försommartid faller det i skir grönska och vackrare inramning än någon annan tid på året.

Dalkarlsleden

Vi fortsätter längs Stenbackavägen mot nya fågellokaler och tar höger på Granbackavägen och vänster ut på Gamla Kågevägen igen. Strax norr om Dalkarlsleden låg en gång en avrättningsplats. Om de är de avrättade som går igen vet vi inte, men i uppförsbacken förbi koloniträdgården lär det spöka, i alla fall förr i tiden. Enligt sägnen brukade två sjöjungfrur från den närbelägna tjärnen smyga sig upp på lasset och göra det så tungt att "hästen drog sig löddrig". Så om du behöver växla ned så vet du orsaken. Kolla där bak, kanske sitter där en sjöjungfru! Efter ca 8 km når vi Kåge. Vi passerar genom Kåge och tar vänster ut på vägen mot Österjörn i riktning västerut.

Den nedre delen av Kågedalen är ett av regionens aktivaste jordbruksområden med ett vidsträckt odlingslandskap som breder ut sig mellan samhällena och byarna. För byn Ersmark angavs

Lejonströmsbron med Skellefteå landsförsamlings kyrka i bakgrunden. Foto Krister Hägglund.

redan 1543 i Gustav Wasas jordebok hela 13 hemman. Efter Ersmark kommer ett längre parti av öppen mark på vägens södra sida. Området kallas Ersmarksängarna och är en viktig rastplats för fågel under våren, ofta i samband med att älven svämmar över delar av landskapet. Vi saktar in farten och om vi upptäcker fågel stannar vi av vid vägkanten. Kanske får vi se brushanarna med deras praktfulla fjäderskrud redo för spel?

Rijfska gården i Kusmark

Vi åker vidare västerut mot Ostträskets naturreservat. Efter ängs- och åkermarken ändrar landskapet karaktär och blir kuperat och skogsbeklätt. Vi befinner oss nu i Kusmark. I slutet av byn på vänster hand ligger Rijfska gården – uppförd 1793 och Västerbottens enda bevarade profana stenhus från 1700-talet. Huset ritades av Jacob Rijf som också skapade Skellefteå landförsamlings kyrka. Vi vänder tillbaka och mitt i byn tar vi vägen vägen norrut mot Drängsmark som vi når efter knappt 10 km.

Lappslyet – forntida jaktmarker

Strax väster om byn, i Lappslyet, ligger ett väl bevarat system av fångstgropar där man i forna tider fångade älg och vildren. Fångstgropar användes som jaktmetod ända från stenåldern fram till 1864 då fångstmetoden förbjöds. Vägen till fornlämningarna är skyltad.

Drängsmarks ångsåg

Vi tar höger i byn mot Ostvik och vänster efter drygt 2 km skyltat Stormark.

Fortsätter man vägen rakt fram i ca 4 km kommer man till hembygdsområdet vid Kvarnforsen. Där finns bl.a. ett hembygdsmuseum och den unika ångsågen att beskåda. Ett stycke unik kulturhistoria väl värt ett besök. Sågen utsågs till *Årets industriminne* 2007!

Den privatägda Rijfska gården är lagskyddat byggnadsminne.

Ostträskets naturreservat

Vi svänger höger där det är skyltat mot Tällåsen och parkerar efter sista huset. Med gummistövlar på tar vi den 900 meter långa promenaden mot fågeltornet på Ostträskets södra strand. Är tiden den rätta lär vi kunna se bläsand, kricka, knipa och vigg ta sig en simtur i väntan på vidare färd västerut. Har vi tur kan vi t.o.m. se vår landskapsfågel den blå kärrhöken svepa förbi i sin nästan vita skrud.

Ängarna direkt väster om träsket är en av Norrlands främsta lokaler för att se rastande gäss. Från mitten av april och en månad framåt samlas här sädgås, grågås och kanadagås i hundratal. Dessa ser vi bäst genom att promenera norrut ned mot ängarna längs den lilla vägen som går från Tällåsen.

Vi tar vägen tillbaka och svänger vänster i Drängsmark och fortsätter mot E4. Vi åker under den och genom Ostvik. I en tvär kurva tar man höger genom odlingsmarkerna för att därefter ta vänster igen, över Storbäcken och upp på åsen. Där följer vi byavägen en kort bit österut och svänger sen in på grusvägen som går norrut längs kusten, mot Furuögrund och Byske.

Furuögrund

Efter ca 8 km kommer vi till Furuögrund som idag är en ljuvlig idyll intill havet. För hundra år sedan var det ett livligt industrisamhälle. Åren 1874-1875 uppfördes en ångsåg. Då fanns i Furuögrund endast nio gårdar. Kring sågen växte dock ett helt samhälle fram med affärer, caféer, skola mm. Under en tid bodde fler människor i Furuögrund än i Byske. Efter femtio års drift lades sågen ned. Efter ytterligare 3 km når vi Byske. Väl på plats kan vi passa på och ta oss en fika eller bit mat innan vi åker vidare upp längs Byske älv.

Maskinhuset vid ångsågen i Drängsmark.

Vi tar bron över älven i centrala Byske och svänger vänster i riktning mot Fällfors. Byske-älven är idag mest känd för sitt fina sportfiske. I andra halvan av maj är det havsöringen som lockar i älvens nedre delar. I början av juni börjar älvens högvilt – laxen – att vandra upp från havet och juni månad är för många sportfiskare årets höjdpunkt.

Fällfors – centrum för laxfiske

Efter ca 30 km når vi Fällfors och vi svänger vänster mitt i byn. Vi parkerar vid Folkets Hus och går över vägen ned mot älven. Vi väljer Fall-*ej-i*-vägen på älvens norra sida. Det forsande vattnet når högt upp på stenmuren som följer stranden. Ju längre ned vi går desto högre blir ljudet från fallet. Utsikten från gångbron över de kraftfulla vattenmassorna är imponerande. De flesta år går det som mest vatten i mitten av maj. Vid vårflod kan så mycket som 10-20 gånger mer vatten passera jämfört med vattenföringen under juli och augusti. Fällfors är väl värt ett besök även senare under sommaren. Under juli månad vandrar laxen som mest i fallet, laxobservatoriet är öppet och fler aktiviteter erbjuds via intilliggande Fällfors Camping.

Vill man se mer av Byskeälven kan man fortsätta västerut längs älvens norra strand. Vägen går vid flera platser nära älven och så här års bjuds på många mäktiga naturscenerier. Vid byn Åselet blommar nornan på ett par platser i månadsskiftet maj - juni.

Marranäsvältan

Vi åker söderut och passerar efter 2 km Marranäsvältan. Som ett stort gapande hål i landskapet ter sig den ravin som grundvattenströmmar skapat. Marranäsvältan är ca 160 meter lång och i genomsnitt 30 meter djup. Ravinen fortsätter att växa bakåt i västlig riktning och har idag nått strax intill vägen. Från kanten av ravinen får vi också en fantastiskt vacker vy över Byskeälvens lugnare lopp nedströms Fällfors.

Vi fortsätter söderut och passerar snart den s.k. "Flygfältsrakan" strax söder om Fällfors. Här körs under ett par sommardagar betydligt snabbare i samband med den dragracetävling som arrangeras av SHRA i Skellefteå.

Efter 15 km bjuder Lillkågeträsket oss en vacker vy på höger hand och efter ytterligare 5 km kommer vi till avtagsvägen mot Storkågeträsk. Vi tar höger mot byn och sedan vänster i riktning mot Kvarnforsliden. Ytterligare en vacker vy över vatten, denna gång över Storkågeträsket, får vi när vi åker genom Sörsvidjan.

På våren är det vanligt att se skogsfågel och ringduva längs de vägar som går genom skogslandskapet. Chanserna är som störst tidigt på morgonen men den här tiden på året är det värt att alltid hålla ögonen öppna – helt plötsligt står han kanske där med sträckt hals, den svarta tjädertuppen.

Sångsvanarna rastar gärna vid Ostrträsket på väg mot häckningsplatserna i fjällen. Foto Peter Lilja.

Storfallet

Efter ca 4 km genom kuperat skogslandskap ser vi tre röda byggnader på höger hand. Vi svänger in och parkerar där vi inte stör någon. Vi är nu vid Kågeälven och Storfallet. Detta mäktiga fall har en total fallhöjd av 12 meter och utgör också gränsen för hur långt älvens lax och havsöring kan vandra. År 1918 uppfördes ett mindre kraftverk i Storfallet. Drygt 40 år senare, 1960, eldhärjades kraftstationen och byggdes sedan aldrig upp igen.

Vi fortsätter söderut genom skogslandskapet tills vi kommer till Slyberg. Den branta Slybergforsen når vi efter några hundra meter om vi tar höger i korsningen. Har man tur och ögonen med sig kan man få se norman i blom intill älven en bit nedströms vägen.

Orkidéerna i Övre Kågedalen

Vi svänger dock vänster och fortsätter österut mot orkidéernas hemvist i Brännbergets och Blylodmyrans naturreservat. I Sandfors svänger vi höger och ca 500 meter efter att ha passerat Kågeälven tar vi höger igen i riktning mot Bäckfors och Djupgroven. Vägen är kurvig och går i kraftigt kuperat landskap med en del läcker skogsmark

längs sidorna. Efter 6 km tar vi höger igen mot naturreservaten. Vi ställer bilen vid den skyltade parkeringen för Brännberget. Iförda gummistövlar styr vi stegen in i reservatet. Området är med sina 35 hektar relativt litet men har en stor variation av hållmarker, våtmarker, tall och granskog. Mest känt är reservatet för sina ovanliga växter och framförallt för dess stora antal guckusko som blommar i andra halvan av juni. Mängden av de stora gula toffelliknande blommorna bjuder på ögonfröjd av sällan skådat slag. Men glöm inte att de är fridlysta!

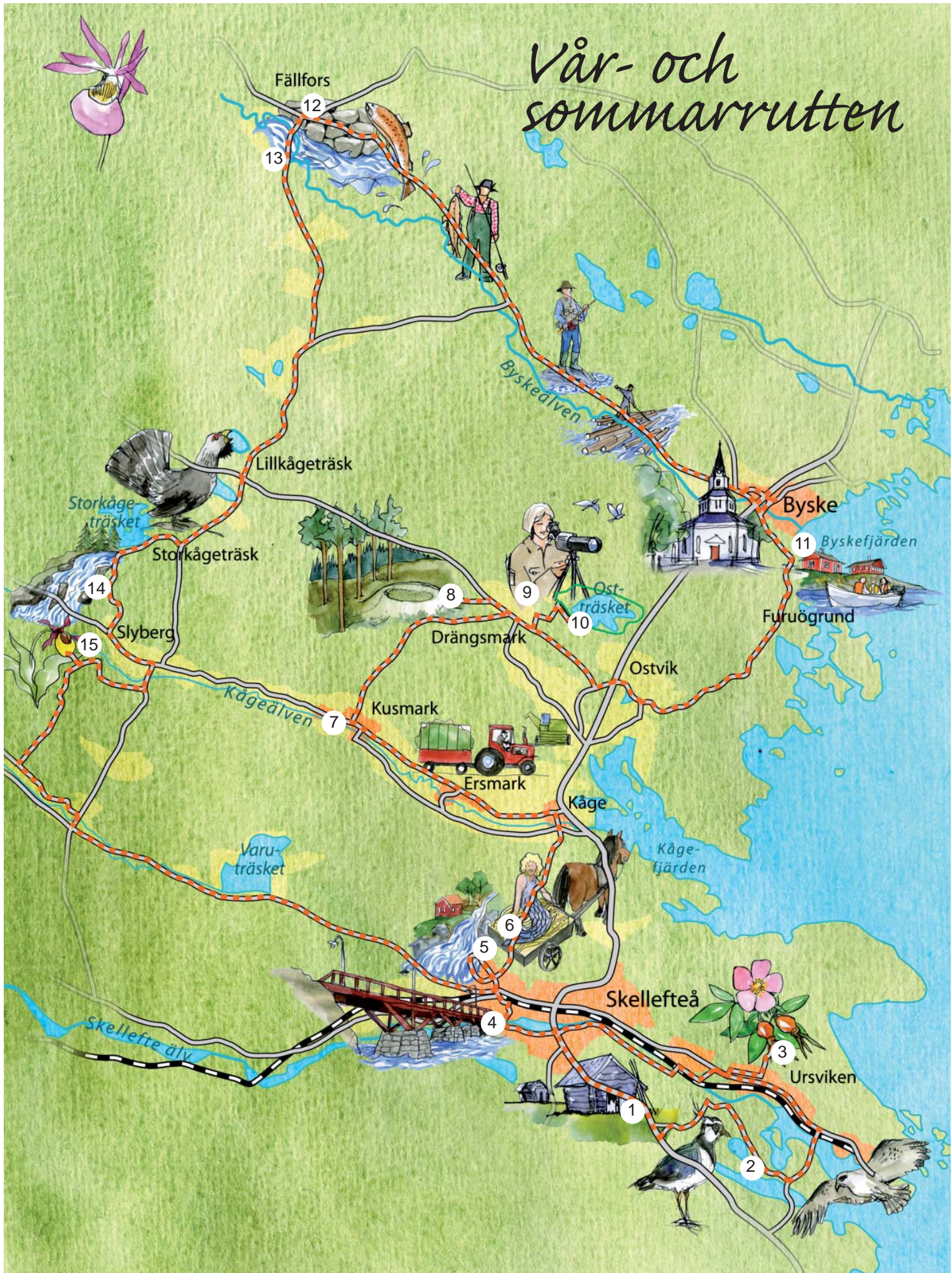
Vill man se mer praktfulla orkidéer och andra ovanliga växter kan man med fördel också ta en tur till intilliggande Blylodmyrans naturreservat. Storkärret, en tjärn i reservatet, är känd som hemvist för den mindre vattensalamandern – eller ”skrattabbarn” som den kallas lokalt.

Vi lämnar Brännberget längs den väg vi kom efter. Vi tar höger i T-korsningen och kommer till byn Nyholm efter knappt 4 km. Vi tar vänster och når Svanström efter ytterligare 4 km. Är det kväll kanske vi ser några rådjur som försiktigt stegat ut på någon av ängarna längs Klintforsån vi nu återigen följer. Vi tar höger ut till väg 95 och fortsätter sedan österut tillbaks till Skellefteå.

*Den vackra guckuskon kan man få se i naturreservaten i Övre Kågedalen.
Foto Peter Lundström.*

Vår- och sommarrutten

1. **Tjärn och Innervik** har fortfarande ett hävdad odlingslandskap, med många slätterlador. De har gett kustlandet i Norr- och Västerbotten namnet "Ladriket".
2. **Öberget.** Här finns ett lätt åtkomlig plats när man vill överblicka fågelmarkerna vid Innerviksfjärden. Vadare, änder och fiskgjuse tillhör de arter man kan förvänta sig att få se.
3. **Kalkstenstjärnens naturreservat.** Finnrosen är en sällsynt växt som i Kalkstenstjärns naturreservat kan ses i ett av landets största bestånd. Grönkulla och ängsnycklar tillhör också de rara växter som växer i reservatet, gynnade av den kalkrika bergrunden.
4. **Lejonströmsbron.** Bron över vadstället intill kyrkan kom till 1737 och har bl a upplevt en av de sista militärdrabbningarna på svensk mark – när de ryska trupperna erövrade spannmålslagren vid kyrkan. Brons namn kommer från Lejonströms sågverk som låg på norra stranden av Skellefteälven. Bron är en av Sveriges äldsta och längsta träbroar och är lagskyddat byggnadsminne.
5. **Lindalmström.** Vattnet har använts som kraftkälla i hundratals år. År 1900 fanns här i fallet åtta kvarnar och två sågar. Dessutom en vadmalstamp som man numera kan se på Nordanå-området i Skellefteå.
6. **Dalkarlsleden.** Den gamla vägen mellan Skellefteå och Kåge är ursprungligen en del av Kustlandsvägen, och den enda körbara vägen mellan samhällena före 1933. I Dalkarlsleden låg en avrättningsplats, men den flyttades på 1800-talets början till Bureheden.
7. **Rijfska gården i Kusmark** ritades av mannen som var byggmästare för Skellefteå landsförsamlings kyrka, nämligen österbottningen Jacob Rijf. Huset, som är byggt i sten, uppfördes på 1790-talet och är idag skyddat som byggnadsminne.
8. **Lappslyet i Drängsmark.** Utanför Drängsmarks samhälle ligger Lappslyet, ett fornlämningsområde på en plåt i tallskogen. Här kan man se nio fångstgropar och tio samiska härdar.
9. **Drängsmarks ångsåg** är en av de få bevarade ångsågarna i vårt land. En lokomobil installerades i den vattendrivna sågen 1924 och anläggningen är fortfarande körbar. Tidigare var sågen vattendriven och turbinhuset med turbin finns också kvar. På Sågens dag varje sommar kan man få se den unika anläggningen i drift. Sågen utsågs till Årets industriminne 2007.
10. **Ostträskets naturreservat.** Under våren är Ostträsket en av Norrlands främsta lokaler för att se rastande gäss. När de första barmarksläckarna visar sig i snön anländer oftast de första gässen. På södra stranden finns ett fågeltorn som ger bra sikt över sjön.
11. **Furuögrund.** Det forna sågverkssamhället är idag en sommaridyll, men har kvar sin karaktär av brukssamhälle. Många av husen torde vara byggda av knubb, restvirke från sågen. En annorlunda sevärdhet är mareografen som uppfördes 1914 och fortfarande mäter vattenståndet. I hamnen finns café och gästhamn.
12. **Fällfors.** Forsen i Byskeälven var känd som laxfiske redan på medeltiden. Fortfarande fångar byborna lax i det fasta fiske som finns på södra stranden. På norra sidan forsen finns ett laxobservatorium där man kan se fiskarna kämpa mot strömmen.
13. **Maranäsvältan.** Denna natursevärdhet har kommit till genom att grundvattenströmmarna har grävt ur den branta standbrinken. Utsikten är storartad över älven och dess omgivningar.
14. **Storfallet.** Den annars så makliga Kågeälven gör här ett av sina få större språng. Här ses rester av kraftstationen från 1918 och delar av den gamla dammen. Vattnet bildar nu ett vackert vattenfall.
15. **Brännbergets och Blylodmyrans naturreservat.** I dessa områden gör den kalkrika marken att orkidéer trivs ovanligt bra, t ex norna och nattviol. Brännberget kan också bjuda på guckusko, en av våra största och mest välkända orkidéer. Alla orkidéer är fridlysa, även utanför reservatet.